

Pr. prof. dr. Viorel Sava
(coordonator)

DE LA LUMINA RUGĂCIUNII
LA TEOLOGIA LUMINII.
ASPECTE ALE CERCETĂRII DOCTORALE ACTUALE

editura
doxologia

Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA

**DE LA LUMINA RUGĂCIUNII LA TEOLOGIA
LUMINII. ASPECTE ALE CERCETĂRII DOCTORALE
ACTUALE**

O parte din lucrările prezentului volum au fost prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „Studia Theologica Doctoralia”, ediția a XIV-a, organizat de Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Alexandru Ion Cuza” din Iași, în parteneriat cu Facultatea de Teologie Catolică a Universității din Graz, Austria, cu Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Ioan Damaschin” a Universității Balamand, Liban, și cu Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aristotel”, Tesalonic, Grecia, sub patronajul și binecuvântarea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 9-10 mai 2022.

Colectiv de redacție:

PS Dr. Nichifor BOTOȘĂNEANUL
Pr. Prof. Dr. Ioan-Cristinel TEȘU
Pr. Prof. Dr. Petre SEMEN
Prof. Dr. Pablo ARGÁRATE
Arhim. Prof. Dr. Jack KHALIL
Pr. Prof. Dr. Georgi PORPHYRIOS
Prof. Dr. Miltiadis VANTSOS
Pr. Lect. Dr. Cristian-Alexandru BARNEA
Conf. Univ. Dr. Cristian PETCU
Pr. Prof. Dr. Marian VÎLCIU
Arhim. Dr. Benedict SAUCIUC
Col. (r) Dr. Emil-Teofil BĂLTEANU
Pr. Asist. Dr. Alin-Gabriel PIȘTEA
Pr. Dr. Daniel DUCA
Dr. Bogdan-Vlăduț BRÎNZĂ
Protos. Drd. Gherasim SOCA

Tehnoredactare: Valentin Grosu

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține integral autorilor.

Editura Doxologia: ISBN 978-606-9746-89-9

Institut für Ökumenische Theologie, Ostkirchliche Orthodoxie und Patrologie,
Universität Graz: ISBN 978-3-9504741-3-8.

Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA

**DE LA LUMINA RUGĂCIUNII LA TEOLOGIA LUMINII.
ASPECTE ALE CERCETĂRII DOCTORALE ACTUALE**

Tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia

Institut für Ökumenische Theologie, Ostkirchliche
Orthodoxie und Patrologie, Universität Graz

Iași, 2022

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	9
----------------------------	----------

TEOLOGIE BIBLICĂ TEXTUL REVELAT ȘI CONTEXTUALIZAREA ÎNȚELESURILOR LUI

Jack KHALIL A Textual-Critical Study and Interpretation of the Liturgical Response	11
Ilie MELNICIUC-PUICĂ Patterns of Repentance in Luke’s Gospel, underlined in Prayers of Preparation to receive Holy Communion	26
Paul-Cezar HÂRLĂOANU Un demers exegetic contemporan: analiza expresiei „sânul lui Avraam”	42
Marius Nicolae MAGHERCA Coordonate exegetice pe marginea unui text controversat: Iezechiel 20, 25	55
Sofian GAMAN Modul de raportare al Sfântului Grigorie Palama la Sfânta Scriptură	65
Andrei Tiberiu ZLĂVOG Călătoria Sf. Pavel în Arabia (Gal. 1, 15-17): scop, durată, importanță	76

TEOLOGIE SISTEMATICĂ CREDINȚA VIE ȘI LUCRĂTOARE

Pablo ARGÁRATE Symeon. The “New Theologian”. A Sign of Contradiction.....	83
Miltiadis VANTSOS Man as co-creator Theological presuppositions of the ethics of reproduction	91
Georgi PORPHYRIOS Saint Syméon le nouveau théologien et Saint Grégoire Palamas, les Pères fondateurs de l’hésychasme	99
Dan SANDU Church and Change with a Special Focus on the Romanian Institutional Ecclesiology	118
Iliche MICEVSKI-IGNAT Rugăciunea și comuniunea omului cu Dumnezeu.....	142
Rita FARAJ Youakim Moubarak: Vers Une Libération De La Théologie Du Salut	154
Gheorghe MIHALACHE Invocarea numelui divinității în rugăciune. Isihasm vs. mistica Bhakti	175
Ionuț-Paul ANEA Implicații bioetice în intervențiile medicale specifice persoanelor transgender ..	187
Maria-Camelia ANGHELUS Rugăciunea în educația religioasă act de cunoaștere a lui Dumnezeu și sfințire a elevilor.....	201

Ciprian APOSTOL	
Întrebarea cu privire la sensul vieții ca prilej de a ne întâlni cu noi înșine, cu Dumnezeu, și cu semenii. Analiza unor reflecții filosofice din perspectiva teologiei ortodoxe	211
Alexandru BACIU	
Pneumatic experience in prayer from the perspective of Orthodox theology and Pentecostal theology. Missiological evaluation	224
Cristian-Alexandru BARNEA	
Contemporanii Sfântului Grigorie Palama. Perspectivă istorică și teologică	235
Bogdan-Vlăduț BRÎNZĂ	
Virtutea curajului în filosofia antică și la Părinții filocalici	245
Emanuel BUTA	
Creștinul, între viața lăuntrică și implicarea socială. Angajarea în dezbaterile despre statutul copilului nenăscut	255
Vlăduț-Emil CÂRLAN	
„Asaltul Cerului” – Søren Kierkegaard și Ioan Scărarul. O analiză asupra pseudonimiei filosofului danez	267
Alexandru CREȚU	
Două practici ale vieții duhovnicești: atenția asupra propriei vieți și starea de priveghere. Importanța lor în viața duhovnicească.....	279
Mihai-Viorel HIRT	
The Sacramental Mission of the Orthodox Church in Contemporary Europe.....	290
Adrian Radu LEȘ	
L'expérience de la rencontre de Dieu : convergences entre la théologie patristique et la spiritualité pentecôtiste	301
Cristin Ioan LOGHIN	
Rugăciunea pentru cei adormiți, legătura iubirii între cer și pământ, exprimată în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție	312
Ionel Florentin MICU	
Sfântul Paisie Velicickovski revigator al monahismului și părinte al rugăciunii lui Iisus.....	323
Iustinian Ioan MÎNDRILĂ	
Babai cel Mare și sistematizarea doctrinei hristologice în Biserica Siro-Orientală (sec. VI-VII).....	335
Ioan PUIU	
Rugăciunea și creștinismul românesc în viziunea lui Simeon Mehedinți	348
Simion PURICE	
A missionary perspective of the importance that spiritual growth has in the lives of the faithful in accordance to the writings of the Holy Apostle and Evangelist John the Theologian	360
Marcelo SINGH	
«As an Angel of Light», Imagination and Discernment at Prayer. An Essay in Comparison between Diadochus of Photike and Symeon the New Theologian	374
Marian Ionuț URSU	
Mintea și inima la Sfântul Luca al Crimeei. Perspective filocalice și fiziologice	387

Iulian-Constantin VRABIE

Preocupări asupra dezvoltării personale în contextul actual. O evaluare misiologică.....	400
---	-----

Marlena ZERVA

The Benefit of the Patient in the Hippocratic Oath and the Golden Rule of Christian Ethics.....	412
--	-----

TEOLOGIE ISTORICĂ OAMENI CARE AU FOST ȘI FĂPTUIRILE LOR

Cristian PETCU

The ascetic dimensions of the prayer within the theology of Saint Simeon the New Theologian	423
--	-----

Benedict SAUCIUC

Sfântul Cuvios Paisie Velicicovschi, promotor al isihasmului neamțean	439
---	-----

Ema-Elena BOGDAN

Activitatea social-umanitară a societăților de binefacere în vreme de război	450
--	-----

Alin-Florin CIOTEA

Protopopii Protopopiatului Chișineu-Criș (1919-1968).....	461
---	-----

Lucian CORDUNEANU

Aspecte din activitatea pastorală a mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei (1928-1936).....	471
--	-----

Mărioara DRĂGAN MIHAI

Viziunea lui Clement Alexandrinul despre rugăciune.....	483
---	-----

Andrei GAJU

Biserica Ortodoxă Rusă în spațiul baltic între anii 1836-1848.....	496
--	-----

Vasile-Lucian V. GOLDAN

Dezvoltarea curentului isihast prin lucrarea misionară pan-ortodoxă din secolul al XVIII-lea. Sfântului Nicodim Aghioritul, continuator al lucrării misionare inițiate de Sfântul Paisie Velicicovschi	509
--	-----

Ioannis LADAS

The contribution of the Patriarchate of Romania at the beginning of preparation of the Holy and Great Council of the Orthodox Church (1902-1932).....	519
---	-----

Andrei MACAR

An East Syriac Patriarch of the late 6th century and his Christians in Eastern Arabia. Contextualization and Preliminary Remarks on the Letter of Ishoyahb I to Jacob of Dirin	532
--	-----

Ilarion MĂȚĂ

Vederea luminii dumnezeiești la Sfinții Isihăști Simeon Noul Teolog și Grigore Palama.....	545
---	-----

Lucian Mihail MOISEI

Un Sfânt isihast român, puțin cunoscut Cuviosul Antipa de la Calapodești	555
--	-----

TEOLOGIE PRACTICĂ

SLUJIRE LITURGICĂ ȘI ÎNDRUMARE PASTORALĂ

Viorel SAVA

Semnificații teologico-duhovnicești ale spațiului liturgic – înțelesuri
de altădată pentru omul de azi 565

† EMILIAN CRIȘANUL

Credința ortodoxă și rugăciunea în viața și opera părintelui
profesor Ilarion V. Felea..... 580

Bassam NASSIF

From the Light of Prayer to Pastoral Theology: Aspects of Episcopal
Ministry in the Writings of Saint Ephrem the Syrian 585

Lucian Vasile PETROAIA

De „mistique ordonnance” du prêtre (I): les prières au cours de l’Office
de Matines et leurs significations théologiques, liturgiques et spirituels..... 596

Ammar AWAD

Prima anafora antiohiană a celor doisprezece apostoli. Sursă liturgică primară
cvasicunoscută în spațiul românesc..... 615

Daniel DUCA

Caracterul mariologic al Sfeștaniei 629

Mihăiță Lucian FILIP

Cântărețul bisericesc – analiză cantitativă și calitativă a ocupației 640

Petru-Ionuț IRIMIA

Măreția Preoției, preocuparea pentru predică și grija pentru sănătatea
trupească și sufletească a păstoriților observate în activitatea și opera
Mitropolitului Pimen Georgescu (1909-1934)..... 651

Dănuț-Bogdan PALCĂU

Înmormântarea mirenilor în Molitfelnicele Sinodale – studiu istorico-liturgic... 662

Iulian-Ciprian RUSU

Primul Arhieraticon românesc tipărit cu binecuvântarea
Sfântului Sinod (1890) 674

Iulian-Ciprian RUSU

Manuscrise ale Arhieraticoanelor românești din Biblioteca
Academiei Române 687

Gherasim SOCA

Réjouis-toi, «la divine Source du Paradis». La Mère de Dieu
dans l’hymnographie du Pentecostaire 703

Iuliana TIMOFTI

Istoricul și dezvoltarea liturgică a Praznicului Întâmpinării Domnului în Răsărit.
Celebrare și integrare în cult..... 718

Hrisant (Antonios) TSACHAKIS

Interesul Sfântului Paisie Velickovski pentru scrierile filocalice 729

Cuvânt înainte

În lumina Sfintei Învieri și în duh de bucurie pascală, ocrotiți de rugăciunile Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, ale Cuvioasei Parascheva și ale Sfântului Ierarh Iosif cel Milostiv, ocrotitorii Sfintei Catedrale Mitropolitane, ai poporului credincios din Moldova și ai pelerinilor mereu prezenți în Iași, inspirați de rugăciunile Sfinților isihăști, Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie Velicovschi de la Neamț, cărora le este dedicat anul 2022 în Patriarhia Română și cărora a fost dedicat și Simpozionul nostru, cu prezența Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și în a invitaților, veniți de aproape și de departe, în zilele de 9 și 10 mai s-au desfășurat la Iași lucrările ediției a XIV-a a Simpozionului Internațional „Studia Theologica Doctoralia”, cu tema: *De la lumina rugăciunii la teologia luminii – secvențe ale cercetării doctorale actuale*, manifestare științifică dedicată *Anului omagial al rugăciunii în viața Bisericii și a creștinului și Anului comemorativ al Sfinților isihăști Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama și Paisie de la Neamț*. Simpozionul a fost organizat, și de această dată, de Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, sub patronajul acesteia și al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu binecuvântarea Înaltpresfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, având ca parteneri co-organizatori Facultatea de Teologie Catolică a Universității „Karl Franzens” din Graz (Austria), Institutul Teologic „Sf. Ioan Damaschin” al Universității Balamand din Tripoli (Liban), Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aristotel” din Salonic (Grecia) și Asociația Miron Barnovschi din Iași.

În finalul Sfintei Liturghii cântăm imnul: *„Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi”*.

Acest imn liturgic, scurt în formularea sa, dar bogat și profund în conținut, ne propune patru expresii cheie care arată, pe de o parte, care este finalitatea rugăciunii, în expresia ei deplină manifestată în Sfânta Liturghie, și care este adevărata teologie, pe de altă parte. Aceste expresii sunt: *am văzut, am primit, am aflat, și ne închinăm sau închinându-ne*.

Imnul ne spune că, în stare de rugăciune, participantul la Sfânta Liturghie devine *văzător* al luminii celei neapropiate, precum Apostolii pe Tabor, se *transformă* în sălaș, în casă, biserică, vas, potir al Duhului Sfânt, *află* sau *descoperă* credința cea *adevărată* și *deplină* al cărui conținut este Dumnezeu Cel în Treime slăvit, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Căreia I se închină și de la Care îi vine mântuirea.

Tema Simpozionului de anul acesta, *De la lumina rugăciunii la teologia luminii*, este formulată nu doar în logica Anului omagial dedicat rugăciunii și Sfinților isihăști în Patriarhia Română, ci și în logica Sfintei Liturghii spre care

trebuie să se îndrepte toată teologia, din care trebuie să se inspire și din care teologia trebuie să curgă în mod firesc.

Adevărata teologie, teologia vie și dătătoare de viață, de viață veșnică, este *vedere* când este însoțită de rugăciune, când se întemeiază pe rugăciune și când trezește în om dorul de rugăciune. Adevăratul teolog este „liră”, „condei” și „voce” a Duhului Sfânt numai dacă a căutat să primească și *a primit* Duhul Sfânt. Adevărata teologie *află* mereu, *descoperă* mereu dacă stăruie în căutare, dacă nu este cuprinsă de oboseală și de autosuficiență. Când teologul ajunge să *vadă*, când se *pătrunde* de Duhul Sfânt, când *caută* mereu în stare de smerenie și de pocăință, precum Zahau care „*căuta* să vadă cine este Iisus” (Luca 19, 3-4), și *află* sau *descoperă* mereu, teologia lui este doxologică, teologia lui devine *închinare* adusă Sfintei Treimi, cea care este conținutul Sfintei Liturghii și al Teologiei, și îl ajută și pe el, pe teolog, și pe cei cărora se adresează discursul lui teologic, să se mântuiască.

În această cheie a înțelegerii teologiei pe care o promovăm s-au desfășurat lucrările Simpozionului nostru, nădăjduind, totodată, că *am văzut* împreună, *am primit* împreună și *am aflat* împreună ceea ce este de folos teologiei academice actuale, misiunii Bisericii în lume și mântuirii noastre. În aceeași cheie a înțelegerii teologiei și cu aceeași nădejde, publicăm o parte din comunicările susținute în cadrul Simpozionului, mulțumind tuturor acelor care, prin contribuțiile științifice ale domniilor lor, au făcut posibilă realizarea celui de-al XIV-lea volum al seriei „Studia Theologica Doctoralia”.

Pentru buna împlinire a evenimentului academic și științific prilejuit de ediția a XIV-a a Simpozionului Internațional „Studia Theologica Doctoralia” și pentru realizarea acestui volum, mulțumim Părintelui Mitropolit Teofan, Sectorului Învățăământ al Centrului Eparhial, partenerilor noștri de la Facultățile de Teologie co-organizatoare, Portalului „Doxologia” și Editurii „Doxologia” din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor, stareților și monahilor din Mănăstirile „Treii Ierarhi” și „Cetățuia” din Iași, celor care au susținut prelegea în cadrul Simpozionului și celor care ne-au trimis textele spre publicare. Și de această dată, volumul apare cu sprijinul financiar, devenit, tradiție, oferit de Dl. col (r.) Emil-Teofil Bălțeanu, Director General SC. BOHEMIA, Iași, căruia, cu recunoștință, îi mulțumim.

Tuturor celor care vor poposi cu răbdare lecturând paginile acestui volum le dorim *să vadă* lumina teologiei, *să primească* bucuria Duhului și *să afle* credința cea bună, și dreaptă, și mântuitoare.

Prof. Univ. Dr. Pr. Viorel Sava
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași